

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

1/S-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 5/1 (5) - 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahammadovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo‘limi psixologik xizmat boshlig‘i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayeov Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Мадреймов Фархат Махсетбаевич</i> СОЦИАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА В КАРАКАЛПАКСТАНЕ В 1920-1924 ГОДАХ	12-18
<i>Алимджанов Бахтиёр Абдихакимович</i> АНТРОПОЛОГИЯ ИМПЕРСКОЙ ВЛАСТИ: ХАКЕНТСКИЕ ЗЕМЛИ И АДВОКАТ С. ЛАПИН	19-23
<i>Чориев Шохрух Холтура угли</i> ИСТОРИОГРАФИЯ БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТУРКЕСТАНСКОГО ГЕНЕРАЛ- ГУБЕРНАТОРСТВА В 40-90-Е ГОДЫ ХХ ВЕКА	24-35
<i>Najmiddinov Boburmirzo Zuhridin o'g'li</i> SOVET HOKIMIYATINING 1917-1943-YILLARIDA O'ZBEKISTON SSR DA AMALGA OSHIRGAN DINIY SIYOSATI	36-43
<i>Esonova Nilufar</i> SANOAT SOHASIDA XALQARO HAMKORLIK MUNOSABATLAR TARIXINING O'RGANILISHI: TAHLIL VA NATIJALAR (1991-2018-YILLAR)	44-47
<i>Qarshiyev Ahmad, Jumayev Abdimo'min, Bebitov Maqsud</i> DENOV BEKLIQIDA MAVJUD JOY NOMLARIGA OID MULOHAZALAR	48-55
<i>Qurbonov Abbas</i> MUSTAQILLIKNING DASTLABKI YILLARIDA QASHQADARYODA YENGIL SANOAT SOHASIDA AMALGA OSHIRILGAN ISLOHOTLAR VA ULARNING NATIJALARI	56-59
<i>Abduraimova Sabohat Ergash qizi</i> BUXORO AMRLIGI DAVRIDA CHIROQCHI BEKLIQI AHOLISINING TURMUSH TARZI	60-65

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Karjavova Xurshida Abdumalikovna</i> MAHALLA INSTITUTINING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	66-73
<i>Pardayev Erkin Egamberdi o'g'li</i> XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA SIFATNI BOSHQARISHNING INNOVATSION USULLARI	74-82
<i>Palvanbayev Umidbek O'ktam o'g'li</i> O'ZBEKISTON POCHTA BOZORIDA XUSUSIY POCHTA KORXONALARINING TUTGAN O'RNI (BTS, DMS, EMU POCHTALARI MISOLIDA)	83-86
<i>Чинорова Шаҳодат Мансур кизи, Нормуродов Хусан Эшмаҳматович</i> ЗНАЧЕНИЕ ТАРГЕТИРОВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В РАЗВИТИИ РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ	87-93
<i>Gabriel Ayodeji Ogunmola</i> GREEN BONDS: FINANCING RESOURCE CONSERVATION FOR A SUSTAINABLE FUTURE IN FARMING IN UZBEKISTAN	94-108

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Rashidova Dilfuza Ganievna</i> XIX ASR O‘ZBEK SHOIRALARINING IJODIDA GUMANISTIK G‘OYALAR VA IJTIMOY-FALSAFIY QARASHLAR	109-113
<i>Ochilova Nigora Ruzimuratovna</i> GENDER TENGLIGINI TA‘MINLASHNING IQTISODIY-IJTIMOY OMILLARI	114-118
<i>Samadov Jonmurod</i> JALOLIDDIN RUMIY ASARLARIDA FALSAFIY TUSHUNCHALAR VA ULARNING ILMIY–METODOLOGIK TAHLILI	119-123
<i>Kdirbaev Baxadir Berdaxovich</i> AXBOROT JAMIYATI VA MEDIA-MADANIYATNING NAZARIY-FALSAFIY TUSHUNCHASI	124-131
<i>Kurbanbaeva Ulbosin Jumag‘alievna</i> EKOLOGIK XAVFSIZLIK TUSHUNCHASINING MOHIYATI VA XUSUSIYATLARI	132-136
<i>Narzukulova Ferangiz Rustamjonovna</i> ILMIY TIL VA FALSAFIY TERMINOLOGIYA: SHAKLLANISH VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	137-141
<i>Xolmirzaev Xurshid Nakibillaevich</i> IJTIMOY-KASBIY FAOLIYAT JARAYONIDA SUN‘IY INTELLEKTNING INSON SALOHIYATIGA TA‘SIRI	142-148
<i>Султанов Бахтиёр Бахтиёрович</i> ОБРАЗ ФИЗИЧЕСКОЙ РАЗВИТОЙ, ГЕРОИЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ В ЭПОХУ АНТИЧНОСТИ	149-153
<i>Bozorov Suxrob Komilovich</i> MA‘NAVIY TRANSFORMATSIYANING ISTIQBOLLARI: INNOVATSION G‘OYA VA LOYIHALAR	154-157
<i>Kimsanbayeva Shaxnoza Bakridinovna</i> MILLIY O‘ZLIK VA DINIY BAG‘RIKENGLIK: ZAMONAVIY JAMIYATDAGI O‘ZARO TA‘SIRLAR	158-163
<i>Muxamedjanova Lalixon</i> GLOBALASHUV VA MADANIYATLARARO ARALASHUV	164-172

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Isanova Feruza Tulqinovna</i> INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI XALQARO HUQUQ SOHASIGA OID LEKSIK BIRLIKLARNING DIAKRON TADQIQI	173-180
<i>Mahmudova Umida Ural qizi</i> INTERNET DISKURSIDA FOYDALANILADIGAN EMOJILARNING LISONIY VA MADANIY JIHATLARI	181-189
<i>Madalov Navruz Ergashevich</i> IMPORTANT SUBJECTS OF COMPARATIVE AND CONTRASTIVE PHILOLOGICAL STUDIES AND TRANSLATION DIFFICULTIES OF STRUCTURAL–SEMANTIC MODELS OF PROVERBS	190-194
<i>Ubaydullayev Normuhammad Xasanovich</i> XOTIRANOMALARDA ZAMON VA MAKON MASALASI	195-198

<i>Ochilova Habiba Akramovna</i> ISSUES IN THE CLASSIFICATION OF QUESTION SENTENCE TYPES IN LINGUISTICS ...	199-207
<i>Muxammadiyeva Mashxura, Amirqulova Gulxayo</i> FILOLOGIK TADQIQOTLARNING ZAMONAVIY TIBBIY TARJIMA VA TALQINGA TA'SIRI	208-213
<i>Karabaeva Barno Bobir qizi</i> A COMPARATIVE ANALYSIS OF METAPHORICAL EXPRESSIONS REFLECTING PERCEPTION IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	214-219
<i>Axunbabaeva Narqiza Xamidjanovna</i> ЛИНГВОПРАГМАТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПЕРЕВОДОВ ИСТОРИЧЕСКИХ И АРХАИЧНЫХ СЛОВ В ДОКУМЕНТАЛЬНО-ИСТОРИЧЕСКОЙ ПОВЕСТИ «ВЛАСТИТЕЛЬ СЕМИ СОЗВЕЗДИЙ»	220-226
<i>Turdaliyeva Shahnoza O'ktamovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI SON-GIBRID MAQOLLARNING LEKSIK-SEMANTIK TAHLILI	227-236
<i>Mansurova Shohista Isroilovna</i> OT OBRAZI TUSHUNCHASI (ZAMONAVIY O'ZBEK VA JAHON ADABIYOTI MISOLIDA)	237-241
<i>Davranov Akmal Akramjonovich</i> IJTIMOIY TENGLIK TUSHUNCHASI (INGLIZ UTOPIYALARI VA O'ZBEK DOSTONLARI MISOLIDA)	242-246
<i>Yuldasheva Aziza Yuldashevna</i> TARJIMASHUNOSLIKDA PRAGMATIKANING O'RNI	247-252
<i>Mirvaliyeva Malika Zoid qizi</i> SEMANTIKANING TARJIMADAGI AHAMIYATI	253-257
<i>Sidiknazarova Zulfiya Mirsharapovna</i> JADID ADABIYOTI VA MODERNIZATSIYA JARAYONLARI	258-262
<i>Ruzibayeva Aziza Kahramanovna</i> THE MOOD OF LONGING FOR FREEDOM IN THE AGE OF BYRON	263-266
<i>Narzikulova Rayhona Ahmadovna</i> THE PRAGMATIC FUNCTIONS OF IRONY	267-271
<i>Najmiddinov Muhammadjon</i> O'ZBEK TILIDA KO'P MA'NOLILIK, SINONIMIYA, OMONIMIYA VA ULARNING ELEKTRON TEZAVURUSDA AKS ETISHI	272-278
<i>Achilov Oybek Rustamovich</i> LEKSIK-SEMANTIK DEVIATSIYA ILGARI SURISH VOSITASI SIFATIDA	279-284
<i>Tashpulatova Mukambar Axmetovna</i> KOMPYUTER LINGVISTIKASI VA SUN'IY INTELLEKTNING TILGA TA'SIRI	285-289
<i>Normamatov Farrux, Toshpo'latova Xusniya</i> GLOBAL KESIMDA INGLIZ MADANIYATINING LINGVOKULTUROGIK JIHATLARI	290-293
<i>Shonazarova Gulnoza, Madiyeva Madina</i> THE ROLE OF INTERNET RESOURCE IN IMPROVING TEACHING FOREIGN LANGUAGE: METHODOLOGICAL ANALYSIS AND PRACTICAL RECOMMENDATIONS	294-297

<i>Jo'rayeva Lola Tolibdjonovna</i> IJTIMOIY TARMOQLARDA NEOLOGIZMLARNING BUGUNGI KUNDAGI QO'LLANILISHI	298-302
<i>Saitxanova Aziza Xolmuxamedovna</i> TA'M VA TIL O'RTASIDAGI MUVOZANAT: TAOM DISKURSINING TARJIMA QIYINCHILIKLARI VA YECHIMLARI	303-307
<i>Axmedov Shaxzod, Nazarov Vafokul</i> NEOLOGIZMLAR TADQIQI TARIXIGA DOIR	308-312
<i>Mustafayeva Sojida Ulashevna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARDA MERONIMIK MUNOSABATLI SO'ZLARNING LEKSIKOGRAFIK TALQINLARI	313-321
<i>Buriyeva Muxayyo Zokir qizi</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF MEAT IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	322-326
<i>Berdiqulova Shaxnoza Ruziqulovna</i> YORDAMCHI SO'ZLARNING SHAKLIY XUSUSIYATLARIGA KO'RA TURLARI VA YASALISHI: BOG'LOVCHILAR	327-330
<i>Shokirova Gulbahor Alimovna</i> NEMIS TILINI O'QITISHDA YANGI YONDASHUVLAR	331-334
<i>Najmidinova Nafisa Ulja qizi</i> O'ZBEK TILIDA SO'ZLASHUVCHILARGA ITALYAN TILINI O'RGATISHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI	335-339
12.00.00 - YURIDIK FANLAR	
<i>Утемуратов Махмут Ажимуратович</i> СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРАВА (ОТ ТРАДИЦИОННОГО К ЦИФРОВОМУ ПРАВУ)	340-344
<i>Masadikov Sherzodbek</i> ENFORCEMENT OF ARBITRATION AGREEMENT UNDER UZBEK LAW	345-351
<i>Alieva Kamola Ravshanovna</i> ONLINE GENDER-BASED VIOLENCE IN UZBEKISTAN: GAPS IN LEGISLATION AND THE PATH FORWARD	352-363
<i>Utebaev Salamat Maqsetbay o'g'li</i> KONTRABANDA UCHUN JAVOBGARLIK TO'G'RISIDAGI QONUNCHILIK EVOLYUTSIYASI: TARIXIY-HUQUQIY TAHLIL	364-372
<i>Ходжаева Ширин</i> ЮРИДИЧЕСКАЯ ПРИРОДА ВСЕМИРНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА	373-378
<i>Каюмова Асаля Султномуродовна</i> ЭЛИТА ИНДУСТРИИ ВЕНЧУРНОГО КАПИТАЛА	379-384
<i>Mirzaraximov Baxtiyor, Shokirov Bobur</i> ZAMONAVIY TASHKILOTLARDA KIBERXAVFSIZLIK STRATEGIYALARINING SHAKLLANISHI VA SAMARADORLIGI: MA'LUMOTLARNI HIMOYA QILISH CHORALARINING RIVOJLANISHI VA NATIJADORLIGI TAHLILI	385-392

<i>Суннатиллаева Сарвиноз Иззатулло кизи</i> ДИСКРЕЦИОННЫЕ ПОЛНОМОЧИЯ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ И СОВЕТЕ ЕВРОПЫ: ПРЕДЕЛЫ, КОНТРОЛЬ И СУДЕБНАЯ ПРАКТИКА	393-400
<i>Dilboboyev Nozimbek</i> CHET ELLIK INVESTORLARNING HUQUQIY MAQOMI HAMDA ULARNI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASH BO'YICHA IMTIYOZ VA PREFERENSIYALAR BERISH	401-406
<i>Raximbayev O'tkir Fayzullayevich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA TURIZM SOHASIDAGI QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISH MASALASIGA NAZAR	407-414
<i>Ubaydullayev Abror Qutpilla o'g'li</i> HOZIRGI ZAMON ISLOM MOLIYA HUQUQI VA AN'ANAVIY HUQUQIY TIZIMLAR O'RTASIDAGI QIYOSIY-HUQUQIY TAHLIL VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	415-423
<i>Zokirov Sardorjon Karimjon ugli</i> PROCEDURAL FEATURES OF PARTICIPATION DEFENSE COUNSEL AT THE PRELIMINARY INVESTIGATION	424-430
<i>Axmedova Guliruxsor Ravshanovna</i> BOLANI OLIB BERISH VA UCHRASHTIRISH BILAN BOG'LIQ ISHLARNI KO'RIB CHIQISH BO'YICHA SUD VA HUQUQIY AMALIYOTNING DOLZARB MUAMMO VA YECHIMLARI	431-436
<i>Zoilboyev Javlon Karimjon o'g'li</i> MA'MURIY SUD ISHLARINI YURITISHDA QONUNIY KUCHGA KIRGAN SUD HUJJATLARINI YANGI OCHILGAN HOLATLAR BO'YICHA QAYTA KO'RISH YUZASIDAN ISH YURITISH MAZMUNI	437-441
<i>Hakimov Sunnat Furqat o'g'li</i> SPORT JAMOAT BIRLASHMALARINING HUQUQIY TAHLILI	442-445
<i>Файзиев Фарход Фуркат угли</i> ЗНАЧИМОСТЬ ЭЛЕКТРОННОЙ ТОРГОВЛИ В СОВРЕМЕННЫХ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫХ УСЛОВИЯХ	446-452
<i>Файзиева Гулрух Мухаммади кизи</i> МЕХАНИЗМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВА НА НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ ЖИЛИЩА	453-459
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Polvonov Baxtiyor Zaylobidinovich</i> TIBBIYOT UNIVERSITETLARIDA «MODDALARNING NURLANISH SPEKTRINI O'RGANISH» MAVZUSINI IT TECHNOLOGIYALAR ASOSIDA NAMOYISH ETISH MASALALARI	460-466
<i>Hamdamova Nozima Muqimovna</i> BO'LAJAK TECHNOLOGIYA FANI O'QITUVCHISI KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI	467-475
<i>Zulfixarov Ilxom Maxmudovich, Zulfikorova Munajat Mirzaxmatovna</i> IQTISODIY-IJTIMOYIY GEOGRAFIK BILIMLAR BERISHDA MATEMATIK METODLARDAN FOYDALANISH	476-481
<i>Qurbonova Nigina Boboxo'jayevna</i> ESDALIKLAR — SADRIDDIN AYNIYNING UMR VA XOTIRA KITABI	482-488

<i>Toshtemirova Saodat Abdurashidovna</i> KLAUSTER TIZIMIDA TARIX FANLARINI O'QITISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI	489-494
<i>Inoyatov Odiljon Sabitovich</i> TEKISLIKLARNING O'ZARO PARALLELLIGI	495-500
<i>Жумамуратова Аибахар Нурмуханбетовна</i> СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМА РАЗВИТИЯ КОГНИТИВНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НА ОСНОВЕ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫХ СВЯЗЕЙ	501-508

Received: 15 February 2025
Accepted: 20 February 2025
Published: 25 February 2025

Article / Original Paper

LIFESTYLE OF THE POPULATION OF THE CHIROQCHI BEKLIQ IN THE PERIOD OF THE BUKHARA EMIRATE

Abduraimova Sabohat Ergash qizi

University of Economics and Pedagogy
Department of "History and Social Sciences"
Assistant teacher
E-mail: sabohata535@gmail.com

Abstract. This article reflects the lifestyle, social situation, and labor relations of the population of the Chiroqchi Beklig, which was part of the Bukhara Emirate. During this conflicting period, the Chiroqchi Beklig acquired a special importance in the socio-economic life of the Bukhara Emirate and their lifestyle is highlighted.

Keywords: Bukhara Emirate, Chiroqchi Beklig, Shor-kuduk, Uch-kuduk, Jar-kuduk, Qosh-kuduk, Gor-kuduk, Gala-kuduk, Uz-kuduk, Chor-kuduk, Yetti-kuduk, "shuvok" leaf, "sho'ra", Beglarsoy, Kushbegi, Guzor, Karshi.

BUXORO AMRLIGI DAVRIDA CHIROQCHI BEKLIQI AHOLISINING TURMUSH TARZI

Abduraimova Sabohat Ergash qizi,

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti
"Tarix va ijtimoiy fanlar" kafedrası
Assistent o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada Buxoro Amrligi tarkibida bo'lgan Chiroqchi bekligi aholisining yashash tarzi, ijtimoiy ahvoli, mehnat munosabatlari aks ettirilgan. Bu ziddiyatli davrda Chiroqchi bekligi Buxoro Amrligi ijtimoiy iqtisodiy hayotida alohida ahamiyat kasb etganligi va ularning turmush tarzi yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Buxoro amrligi, Chiroqchi bekligi, Sho'r-quduq, Uch-quduq, Jar-quduq, Qo'sh-quduq, Go'r-quduq, Gala-quduq, Uz-quduq, Chor-quduq, Yetti-quduq, "shuvoq" bargi, sho'ra, Beglarsoy, Qushbegi, G'uzor, Qarshi.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI1Y2025N08>

Buxoro amirligiga qarashli ma'muriy-hududiy birliklardan biri bo'lmish Chiroqchi bekligi o'zining geografik joylashuviga ko'ra amirlik ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy hayotida muhim o'rin tutgan. Beklik tarixiga oid yozma ma'lumotlar nisbatan kam bo'lgani uchun aholining xo'jalik turmush tarzi va iqtisodiy-maishiy hayotini yoritish birmuncha mushkul. Aslida bu holatga beklilik aholisining ijtimoiy-madaniy hayoti tarixini yoritishda ham duch kelinadi. Shunga qaramay, Buxoro amirligiga tegishli ayrim tarixiy asarlar va Qushbegi arxiv hujjatlaridagi aholi maskanlari bilan bog'liq ma'lumotlar hamda XIX – XX asr boshlari oraliq'ida hududda bo'lgan asosan rus, qisman esa boshqa Yevropa vakillari yozib qoldirgan qaydlar, shuningdek, XX asr ilk yarmiga tegishli etnografik materiallar asosida Chiroqchi bekligi aholisining kundalik turmushi, xo'jaligi, tirikchilik manbai va hokazolar haqida muayyan tarixiy tasavvurlarga ega bo'lish mumkin.[1,23]

Chiroqchi bekligida chorvachilik bilan shug'ullanuvchi aholi ko'pchilikni tashkil etib, ayrim istisnolarni hisobga olmaganda, ular beklidagi barcha amlokliklardagi qishloq va ovullarda istiqomat qilishgan. Asosan, qo'y va echki, qisman esa yirik shoxli qoramollarga ega bo'lgan beklilik aholisi orasida tuyachilik ham o'ziga xos o'rin tutgan. Aholi bahor, yoz va kuz oylarida yaylovlarda o'tlatish orqali o'z chorvalarining qornini to'yg'izib, qish oylarida esa g'amlab qo'yilgan yem-xashak bilan boqishgan. Mol-hollarning suvga bo'lgan ehtiyoji quduq suvlari orqali qondirilgan. Quduqlar Qashqadaryo vohasining asosan cho'l va dasht hududlarida ko'pchilikni tashkil etib, Chiroqchi, G'uzor va Qarshi bekliliklaridagi amlokliklarga qarashli aholi maskanlarida mavjud bo'lgan. Ayniqsa, katta qismi dashtlardan iborat Chiroqchi bekligi qishloqlarida o'nlab quduqlar mavjud bo'lgan. Amlokliklardagi qishloqlarning nomi Sho'r-quduq, Uch-quduq, Jar-quduq, Qo'sh-quduq, Go'r-quduq, Gala-quduq, Uz-quduq, Chor-quduq, Yetti-quduq deb atalgani ham shu kabi omillar bilan bog'liq.[2,45]

Chiroqchi bekligidagi qishloqlarning kichik bir qismi tog'oldi hududlar yoki toqqa yaqin joylashgan qir-adirlardagi buloqlar orqali o'zlarining suvga bo'lgan ehtiyojini qondirganlar. Zarafshon tog'larining bir qismi – Jom tog'lariga yaqinidagi Besh-chashma amlokligining nomidan ko'rinib turganidek, ushbu amloklikka qarashli qishloq Qo'chqor-buloq toponimi yuzaga kelishida ham ana shunday suv manbaini ko'rishimiz mumkin. Kezi kelganda aytib o'tish kerak, Samarqand viloyatiga qarashli bo'lgan Jom mavzesi bir necha tog'oldi qishloqlarni o'z ichiga olib, aholisi Chiroqchi bekligi aholisi bilan yaqin iqtisodiy-madaniy aloqalarga ega bo'lgan.

Shuningdek, tog'oldi hududlarga yaqin qishloqlar aholisi ekin-tikinlarni sug'orish maqsadida maxsus suv yig'iladigan inshootlar qurishgan. Bunday inshootlar "band" deb atalib, qish va bahor fasllarida yog'ingarchilik ko'p bo'lgan kezlarda ortiqcha suvlarning bekorga sarflanib ketishining oldini olish, ehtiyoj bo'lgan yoz va kuz oylarida undan unumli foydalanish uchun aholi hashar orqali yoki hokimiyat vakillarining tashabbusi bilan tog'oldi hududlarida bandlar barpo qilingan. Besh-chashma amlokligiga qarashli qishloqlar orasida Qiz-band, Arabbandi, Xon-bandi (Xom-bandi) kabi aholi maskanlarining bo'lgani bu qarashni tasdiqlaydi. [3,57]

Yuqorida keltirib o'tilganidek, Chiroqchi bekligining Besh-chashma amlokligidagi bandlardan biri Xon-bandi deb atalgani ham shu an'ana bilan bog'liq bo'lsa kerak. X asrga tegishli Forish tumanidagi Pasttog' darasida qurilgan va hozirgi kunda Xon-bandi deb atalayotgan suv inshooti, XVI asrga oid Nurota tumanidagi Beglarsoy darasida qurilgan Abdullaxon bandi yirik suv to'g'onlarining davlat boshliqlari tashabbusi bilan qurilgani yoki shunday ishlarni amalga oshirgan kishilar hokimiyat vakillari – amaldorlar bo'lgani bilan bog'liq.

Chiroqchi bekligida oqar suvlar kam bo'lgani uchun asosan yerdan chuqur qilib qazilgan quduqlardan suv tortib olish orqali o'z ehtiyojlarini qondirganliklari bir qator xorijlik sayyoh va elchilarning diqqatini o'ziga tortgan. Chiroqchi bekligida yo'lda oqar suv bo'lmagan deyarli 50 chaqirimdan ortiq masofada o'nlab quduqlar joy olib, ular shimolda Jom tog'idan to Qashqadaryo daryosigacha, ya'ni Qarshi shahri atroflarigacha cho'zilib ketgan keng dashtdagi qishloqlar aholisining suvga bo'lgan ehtiyojini qondirgan. Jomga yaqin Umakay qishlog'idan Qashqadaryoga qadar yaxshi suvli quduqlar ko'p. Quduqlarning chuqurligi har xil: Chiyalda 10-15 arshin bo'lsa, Umakayda ham shunga yaqinroq bo'lgan, qir-adirlarda esa quduqlar chuqurroq bo'lib, 25 arshindan 40-50 arshingacha yetgan. Masalan, Besh-chashma

amlokligidagi Sho‘r-quduq qishlog‘ida quduqlarning chuqurligi 40, hatto 50 arshingacha yetib, chuqurligi qanchalik katta bo‘lsa, suv olish imkoniyati yuqori bo‘lgan. Qishloq va ovullarning deyarli har biri alohida-alohida suv bilan ta‘minlanib, kuniga 1000-2000 qo‘y suv bilan ta‘minlagan. [4,65]

Quduq devorlarining o‘pirilib tushib, suv ko‘zlari yopilib qolishi xavfi katta bo‘lgani uchun aholi quduqdan suv olayotganda nihoyatda ehtiyotkorlik qilishiga to‘g‘ri kelgan. Chiroqchi bekligidagi aholining turarjoylari Buxoro amirligining dasht va cho‘l hududlaridagiga o‘xshash bo‘lib, XX asr boshlarigacha “qora-uy” deb ataluvchi o‘tovlar asosiy boshpana vazifasini bajargan. Beklikda ham boshqa joylarda, xususan, qo‘shni Samarqand viloyati, Qarshi va G‘uzor tumanlarida bo‘lgani kabi ko‘chmanchi aholi turarjoylari va o‘troq aholi uylariga qarab farqlangan. Mintaqaning qadimiy shaharlarda bo‘lgani kabi beklilik markazi Chiroqchi qo‘rg‘oni (shaharchasi)da asosan paxsadan, qisman pishiq g‘ishtdan qurilgan turarjoylar bo‘lsa-da, beklilikning boshqa hududlarida ko‘pincha turarjoylar qora-uy (o‘tov)lardan iborat bo‘lgan. Shu o‘rinda beklilikning bosh ma‘muriy boshqaruv markazi Chiroqchi rus mualliflari tomonidan XIX – XX asr boshlarida shahar sifatida tilga olingan. [5,62]

XIX asr oxiri – XX asr boshlarida beklilik hududida bo‘lgan sayyoh, elchi yoki boshqa soha vakillari ko‘chmanchi o‘zbeklar “yurta” – o‘tovda yashashlariga e‘tibor qaratib, o‘troq aholining turarjoylari turli xil ekaniga urg‘u berishgan. Shuningdek, beklilikning ko‘chmanchi yoki yarim ko‘chmanchi aholisi “to‘la”, “er-to‘la” deb ataladigan joylar ham bo‘lib, bunday inshootlardan turli mahsulotlarni salqinda saqlash uchun yerni qazib quriladigan yerosti omborlari sifatida foydalanilgan. Ba‘zan esa aholi ehtiyoj tug‘ilgan ana shunday to‘lalarda yashab, undan boshpana sifatida foydalanish uchun moslashtirganlar (Hozirgi kunda ana shunday yerto‘lalarining o‘rni Chiroqchi va Ko‘kdala tumanlarining Samarqand viloyatiga tutash qir-adirlarida saqlanib qolgan – *mual.*).

Rus mualliflarning qayd etishicha, o‘troqlarning uylari oddiy paxsadan qilingan, nisbatan kichikroq binolardan tashkil topib, ba‘zan shaharliklarniki kabi ko‘rinishdagi uylar ham uchrab turgan. Chamasi, Buxoro amirligi hududida bo‘lgan xorijliklar “shaharlardagi kabi uylar” deganda qishloqning o‘ziga to‘q oilalari yashaydigan boloxonali yoki hashamatli qilib qurilgan uylarni ko‘zda tutgan.

Ko‘pchilik xorijlik mualliflar Buxoro amirligi aholisi, xususan, Chiroqchi bekligida qish paytlari uylarni isitish ancha qiyinchilik tug‘dirishi haqida yozsalar-da, ayrim mualliflar aholi chorva mollari tezagidan unumli foydalanib, ovqat pishirish, suv isitish kabi ehtiyojlarga ishlatish uchun tappi tayyorlab qo‘yishlari haqida ham yozishgan. Shuningdek, daraxt shox-shabbalari topilishi qiyin bo‘lgan qishloqlarda aholi “yantoq”, “jinjak” kabi butasimon o‘simliklar, shuningdek, ham supurgi yasash, ham yoqilg‘i sifatida ishlatiladigan “burgan” deb ataluvchi o‘simlik turidan unumli foydalanishgan. Chiroqchi va Qarshi bekligi oraliqida joylashib, shimolda Samarqand viloyatiga tutashib ketgan O‘rtacho‘l deb ataluvchi dashtda ushbu o‘simlik turlari mo‘l bo‘lib, bahor yaxshi kelgan chog‘larda burganning bo‘yi 2 metrgacha yetgan. Shuningdek, ham chorva mollari uchun qishliq ozuqa, ham uy-ro‘zg‘or ishlarida yoqilg‘i sifatida foydalanish maqsadida “tuyaqorin”, “kakra”, “qo‘ziquloq”, “karrak” deb ataluvchi butasimon o‘simliklar g‘amlab qo‘yilgan. Shuningdek, beklilikning dasht hududlarida “shuvoq” deb ataladigan yaxshi yonadigan o‘simlik turidan ham foydalanilgan. Aytib o‘tilgan o‘simliklar orasida eng keng tarqalgani yantoq bo‘lib, asosan tuya, qo‘y va echkilar qishda ushbu tikanli o‘simlik turi bilan boqilgan, eshak, ot va qoramollar yantoq yemagan. Ular “shuvoq” bargi,

“sho’ra” (qorasho’ra, yalpoqsho’ra), ajriq kabi o’tlar bilan boqilib, ushbu o’simliklarning bir qismi sug’oriladigan maydonlarda ko’proq uchratilgan. Shuningdek, qishda mol-hollarning ozuqasi sifatida yoz oylarida jinjak o’simligini g’amlashga katta e’tibor qaratilgan. Jinjakni ko’pincha echki, qo’y va otga berishgan.[6,49]

Chiroqchi bekligi qishloqlari orasida ham ichki yo’llar bo’lib, ular aravada yurishdan ko’ra ko’proq yayov va otda yurishga mos bo’lgan. Hududda bo’lgan rossiyalik vakillar Beklamish amlokligidan o’tuvchi yo’lning markaziy yo’llardan biri ekanini yozib, bu yo’l orqali g’arbga – Buxoroga ketuvchi yo’l, sharqqa – Chiroqchi bekligi markaziga va Shahrisabzga eltuvchi katta yo’llar haqida to’xtalib o’tishgan. Shuningdek, Jom tomondan boshlangan yo’l Chiyal amlokligi orqali Ariq-ochgan va Chim amlokligidan o’tib, G’uzorga tutashgan. Samarqand – Qarshi yo’nalishidagi yo’l bir tomondan Chiroqchi bekligining shimoli-g’arbiy va janubi-g’arbiy hududlaridan o’tib, oraliqda bir necha kichik tarmoq yo’llar asosan yayov va ulov (ot, eshak, tuya) uchun mos bo’lsa, har ikkala shaharni bog’lovchi asosiy yo’l o’nlab qishloqlar yonidan o’tib, unda asosan aravada o’tish imkoniyati bo’lgan. Qarshidan Samarqandga qarab yo’lga chiqqan yo’lovchilar Qo’ng’irtog’ – Neko’z orqali dastlab Beklamish amlokligiga, keyin esa unga qo’shni Besh-chashma amlokligiga qishloqlardan Sho’r-quduq o’tgan va Samarqand viloyatida joylashgan Ajirim – Jom – Anjirli – Sarig’ul – Ibrohim-ota deb nomlangan aholi maskanlari orqali Samarqand shahri tomonga yo’nalib, Xon-charbog’, Juma-bozor (Juma) yoki Oq-soy orqali Samarqandga yetib borgan. Shu o’rinda aytib o’tish kerak, ruscha manbalarda bir necha bor Ajirim degan aholi maskani tilga olingan bo’lib, bu yer Samarqand viloyatidan Jom orqali Chiroqchi bekligi Besh-chashma amlokligidagi Ayritom qishlog’idan, undan keyin esa Sho’r-bozor qishlog’iga, u yerdan esa Qoratikan (*hoz.* Ko’kdala qishlog’i)ga, u yerdan esa Beglamish amlokligi markazi – Beglamish qishlog’idan o’tib, Qarshi bekligiga qarashli Neko’z orqali Qarshi shahriga yetib borgan. Ya’ni Ajirim nomli aholi markazi Chiroqchi bekligining shimolida – Samarqand viloyatining bugungi Kattaqo’rg’on volosti (bugungi Nurobod tumani)da joylashgan edi. Shu nomdagi qishloq beklilikning janubiy hududlari yaqinida ham joy olgan bo’lib, hozirgi kunda Yakkabog’ tumanida Ajrim deb ataladigan aholi maskani mavjud.[7,105]

Ushbu yo’lda oz bo’lsa-da, karvonsaroy va uning yonida suv saqlanadigan inshootlar ham mavjud bo’lib, ulardan biri Beklamish amlokligiga qarashli Sho’r-bozor qishlog’ida joylashgan edi. Sho’r-bozordagi pishiq g’ishtdan qilingan inshoot karvonsaroy o’rni yoki sardoba ekani yaxshi o’rganilmagani bois, unchalik aniq emas. Shunga qaramay, me’moriy o’ziga xosliklariga qarab ushbu yodgorlik XVI asrga, Abdullaxon II davrida qurilgani taxmin qilinadi. So’nggi o’rta asrlarda ham karvonlar uchun xizmat ko’rsatgan ushbu majmua Sho’r-bozor qishlog’ining xalqaro karvon yo’li uchun ahamiyatli joy bo’lganini ko’rsatadi.[8,87]

Chiroqchi bekligi aholisining iqtisodiy-maishiy hayoti asosan geografik shart-sharoitlarga, xususan, iqlimga bog’liq bo’lib, sun’iy sug’orish imkoniyati yuqori bo’lgan daryo havzalari, tog’ yonbag’irlaridagi aholi maskanlaridan farqli holda chorvador aholi bahor oyining yog’ingarchilik mo’l bo’lishidan manfaatdor edilar. Buxoro amirligining bir qator bekliliklarida bo’lgani kabi Chiroqchi bekligi aholisi uchun bahorda o’t-o’lanlarning ko’p bo’lishi natijasida chorva mollaridan keladigan tushum yuqori bo’lar, bu esa aholining turmush sharoiti yaxshilanishiga zamin yaratar edi. Buning teskarisi bo’lgan yillarda esa qashshoqlashuv kuzatilib, iqtisodiy muammolar kuchayishiga olib kelar edi. Chorvador aholi shunday vaziyatlarga ko’p tushgani uchun iqlimi yaxshi joylarni tanlab, o’zlariga makon qurishga intilar

edi. Bunday vaziyatda ko'p hollarda chorvadorlar yaylov tanlab ko'chib yurishga yoki kech kuz va qishda o'z qishloqlarida yashab, bahor va yozni o'z mol-hollarini o'tlatish uchun tog'larga yaqin qir-adirlarda o'tkazishga intilganlar. Beklikning Qashqadaryo daryosi yuqori havzasiga yaqin joylashgan Tosh-ariq, Qayirma va Xo'ja-qo'rg'on amloliklarida ushbu daryodan u yoki bu darajada suv olish imkoniyatiga ega bo'lsalar, beklilik markazidan ancha uzoqda – shimoli-g'arb va g'arbda joylashgan Besh-chashma va Beklamish amloliklaridagi ayrim qishloqlar Zarafshon daryosidan suv oluvchi Eski Anhor kanali orqali ekinlarni suv bilan ta'minlashga intilganlar. [9,66]

Chiroqchi bekliligining sun'iy sug'orish imkoniyati bo'lmagan qismlarida la'limi yerlarga ekin ekish imkoniyati bo'lsa-da, bu imkoniyat beklilikning barcha hududlari uchun xos emas edi. Masalan, Besh-chashma amloligining toqqa nisbatan yaqin qishloqlari aholisi la'limi yerlarda tarvuz yetishtirishsalar, ayrim qishloqlar aholisi, xususan, Beklamish amloligi aholisi ko'proq sug'orilmaydigan mahsulotlar – bug'doy va arpa yetishtirish bilan shug'ullanar edilar. Biroq hosil olish bahorning yog'in-sochinli kelishiga bog'liq edi. Beklikning ma'muriy markazi – Chiroqchi shahri va uning atrofidagi Qashqadaryo daryosi havzasidagi qishloqlar aholisi esa bog'lar, polizlarga ega bo'lib, beda ekib, undan iqtisodiy foyda ko'rish anchagina keng yoyilgan edi. Chiyal amloligiga qarashli qishloqlarning ayrimlarida ham bu holat kuzatilib, yilning ma'lum vaqtida suv mo'l, muayyan bir oylarida esa qurib qoladigan Chiyal-soy barqaror bo'lmasa-da, dehqonchilik qilish uchun sharoit yaratardi. Beklikning o'troq hududlarida – sharqiy hududlarda uzum, anor, anjir, shaftoli, o'rik, olma, nok, behi, olcha, bodom va jiydadan yaxshi hosil olinib, ular qo'shni amloliklar bozorlaridan tashqari, boshqa bekliliklardagi bozorlarga ham olib borilgan. Beklikning bunday hududlarida yetishtirilgan bog'dorchilik va poliz mahsulotlari sug'oriladigan joylarga daromadning 60%ini tashkil qilgan bo'lsa, la'limi yerlarda yetishtirilgan mahsulotlar – tarvuz, kunjut, bug'doy, arpa va hokazolar 15% atrofida bo'lgan.[10,95]

Chiroqchi bekligida yetishtirilgan la'limi yerlarning tarvuzlari atrof-tevarakda ancha mashhur bo'lib, Xon-bandi qishlog'i va atroflari aholisi bu ishning anchagina hadisini olgan edilar. Beklik aholisi yetishtiradigan yana bir mahsulot kunjut bo'lib, uning yog'ini sotishdan katta foyda olingan. Kunjut asosan Chiyal amloligida yetishtirilgan. Rus mualliflari Besh-chashma amloligiga qarashli Arab-bandi qishlog'i aholisi ham cheklangan miqdorda kunjut ekanliklari haqida yozib qoldirishgan.

Chiroqchi bekligi, shuningdek, atrofdagi Qarshi va G'uzor bekliliklarida ekinlarga katta zarar keltiradigan tabiiy ofatlar orasida chigirtka keltirgan zarar ancha katta edi. Chigirtka nafaqat yaylovlarga, balki sun'iy sug'oriladigan va la'limi yerlardagi ekinlarga ham zarar yetkazib, aholining turmush tarzini nihoyatda qiyinlashuviga olib kelgan. Chiroqchi bekliligining sug'oriladigan unumdor yerlari va qo'shni bekliliklar – Qarshi va G'uzorda, shuningdek, Yakkabog' va Shahrisabzdagi o'sha kezlarda “tanob” deb ataladigan yerlarda yaxshi ishlov berilsa yuqori hosil olish imkoni bo'lgan. Masalan, serdaromad mahsulot o'laroq qovun 1 tanobdan o'rtacha 1 – 2 ming dona hosil olinsa, yaxshi ishlov berilgan bir tanob yerdan 4 – 5 ming dona qovun olish imkoniyati bo'lgan. Shunday xaridorgir poliz mahsulotlaridan yana biri qovoq bo'lib, mahalliy aholi uni “kadi” deb ham ataganlar. Beda ham shular qatoriga kirib, asosan bahor va yoz oylari, qisman esa erta kuzda o'sadigan ushbu o'simlikdan 4-5 marta hosil o'rib olinib, uning bozori chaqqon bo'lgan. Shuningdek, daromad keltiruvchi meva o'rik bo'lib, undan olinadigan foyda ancha yuqori bo'lgan. Chiroqchi bekligi va unga qo'shni dehqonchilikka

mos hududlarda lavlagi, sabzi, turp, karam, piyoz, bodring, no'xat, yasmiq, loviya, qovun, tarvuz, qovoq yetishtirilib, aholi tomonidan keng iste'mol qilingan. Ushbu mahsulotlarni ekish oilalar uchun ancha daromadli hisoblangan.[11,82]

Buxoro amirligining boshqa hududlarida bo'lgani kabi Chiroqchi bekligi aholisining ijtimoiy hayotida masjidning o'rni katta bo'lgan. Biroq ko'pchilik beklıklardan farqli holda ushbu beklilik qishloqlarida jome masjid yoki oddiy masjidlar ham bo'lmasdan, asosan yirikroq qishloqlarda – amloklik markazidagi jome masjid (juma masjid)larda jamoaviy namoz o'qilgan. Shunday masjidlar beklilik markazi bo'lmish Chiroqchi qo'rg'onida, Sichqonchi-soydagi Chiyal masjidi va Beglamish amlokligidagi masjid turli qishloqlardan kelib juma namozi ado etiladigan joylar bo'lgan. [12,120]

Xulosa qilinsa, Chiroqchi bekligi aholisining xo'jalik turmush tarzi va iqtisodiy-maishiy hayoti bilan tanishib chiqish shundan beradiki, Buxoro amirligi davrida beklilik 7 ta amloklik va ular tarkibidagi 120 ga yaqin qishloqlarni o'z ichiga olib, ular aholisining katta bir qismi ko'chmanchi chorvador aholi "qora-uy" – o'tovlarda yashagan bo'lsa, bir qismida esa paxsa uylardan qurilgan o'troq aholi yashab, ular hayotida dehqonchilik turmush tarzi yetakchilik qilgan. Ulardan birinchisining xo'jalik hayotida va iqtisodiy-maishiy hayotida chorva mollarini boqish ustuvorlik qilgan bo'lsa, o'troq dehqon aholi ekin-tekinchilik va bog'dorchilik bilan shug'ullangan.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Мирза Абдал Азим Сами. Таърих-и салатин-и мангитийа (История мангытского государства) / Изд. текста, предисл., пер. и примеч. Л.М. Епифановой. – М., 1962;
2. Мухаммад Али Балжувоний. Тарихи нофеи. (Тожики тилидан таржима. Сузбоши, изоҳлар муаллифлари Воҳидов Ш. ва Чориев З.). – Тошкент: Академия, 2001;
3. Населенные пункты Бухарского эмирата (конец XIX - начало XX в.) / Материалы к исторической географии Средней Азии. Под. Ред. А.Р. Мухаммеджанова. – Тошкент: Университет, 2001.
4. Ханьков Н.В. Описание Бухарского ханства. – М., 1843; Евреинов. Рекогносцировка пути через Джамский перевал на Гузар и на Карши. 1887 г. 5. Сборник географических, топографических и статистических материалов по Азии, Вып. XXXVI. – СПб. 1888. – С. 112-147 // <https://vostlit.info/Texts/Dokumenty/M.Asien/XIX/1880-1900/Evreinov/text1.htm>;
6. Материалы по районированию Средней Азии. Кн.1: Территория и населения Бухары и Хорезма. Часть 1: Бухара. – Ташкент: Туркпечать, 1926. Жўраев Б. Юқори Қашқадарё ўзбек шевалари. – Тошкент: Фан, 1969. – Б. 136.
8. Евреинов. Рекогносцировка пути через Джамский перевал на Гузар и на Карши. 1887 г. // <https://vostlit.info/Texts/Dokumenty/M.Asien/XIX/1880-1900/Evreinov/text1.htm>
9. Мавлонов Ў. Марказий Осиёнинг қадимги йўллари. – Б. 196, 286.
10. Евреинов. Рекогносцировка пути через Джамский перевал на Гузар и на Карши. 1887 г. // <https://vostlit.info/Texts/Dokumenty/M.Asien/XIX/1880-1900/Evreinov/text1.htm>
11. Ҳакимов А. Қашқадарё вилоятининг анъанавий ҳунармандчилиги // Мозийдан садо. – 2008. – №4. – Б. 4.
12. Суюнов С., Раҳмонов Ҳ. Эски Анҳор каналининг бунёд бўлиш тарихи // ҚарДУ хабарлари. Махсус сон, 2020. – Қарши давлат университети, 2020. – Б. 135-137.
13. Евреинов. Рекогносцировка пути через Джамский перевал на Гузар и на Карши. 1887 г. // <https://vostlit.info/Texts/Dokumenty/M.Asien/XIX/1880-1900/Evreinov/text1.htm>

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/1 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).